

LIIVI VERBISUFIKS -r + i-

Liivi keeles on 7 algupärast verbisufiksit, mille produktiivsus on erinev. Neist kuut on lähemalt käsitletud seni ilmunud artiklites.¹ Eriti palju verbe on moodustatud sufiksiga -it- ~ -i-. Seni on käsitletud juhtumeid, milles sufiks liitub vokaalile või n-konsonandile.² Alljärgnevas vaadeldakse selliseid liivi keele verbe, milles -i- liitub r-konsonandile.

ärtä 'lammutada, maha kiskuda'.

Art pr. artõb (art) reissen, abreissen, niederreissen (LDW, 6); tül ärttis kattuks mõzõ (LW, 15) 'Tuul kiskus katuse maha'; sittõ ka ärtõs / ku vīb mõ pälõ (Va) 'Sõnnikut ka kistakse maha, kui viiakse maa peale'; tül ärtõb jelud üldzõ (Kl) 'Tuul lõhub majad maha'.

Verb ärtä (vrd. e harutada) on tuletatud substantiivist är 'haru'. Varasemaks kujuks saab taastada *harutata-, millest selgub, et r on sufiksi ette sattunud vokaali kao tõttu.

bätärtä 'tõrkuda, edasi-tagasi viskuda, kõikuda'.

Betert pr. betertõb sich sperren, sich hin und

¹ E. V ä ä r i, Frekventatiivse ning retsiprookse liitega verbid ja algupäraste liidetega adverbid liivi keeles. - Tartu Riikliku Ülikooli Toimetised, 323. Tõid eesti filoloogia alalt, IV. Tartu 1974, lk. 35-105; Liivi verbisufiks -b- ja -g-. - Tartu Riikliku Ülikooli Toimetised, 344. Fenno-ugristica, Труды по финно-угроведению, 1, 1975, lk. 371-378; Liivi verbisufiks -iks-. - Tartu Riikliku Ülikooli Toimetised, 382. Fenno-ugristica, Труды по финно-угроведению, 2, Tartu 1976, lk. 67-89; Liivi verbisufiks -nd- ja -z-. - Fenno-ugristica, Труды по финно-угроведению, 6, Tartu 1980, lk. 146-161.

² E. V ä ä r i, Liivi verbisufiks -n + i-. - Tartu Riikliku Ülikooli Toimetised, 550. Fenno-ugristica, Труды по финно-угроведению, 7, Tartu 1980, lk. 97-110; Liivi verbisufiks (vokaal) + -it-. - Tartu Riikliku Ülikooli Toimetised, 566. Fenno-ugristica, Труды по финно-угроведению, 8, Tartu 1981, lk. 119-141.

her herwerfen (LDW, 9); kõõig bēttārtīb mār koṣṣti (LW, 22) 'Laev viskub merel edasi-tagasi'; kien mittē kuškāz āb, ūo klozā / sis ta bēttārtīb (Kl) 'Kellel mitte kuskil ei ole kohta, siis ta kõigub edasi-tagasi'; nei ku āb veī jēvist pa-lādā / siz bēttārtīb (Va) 'Kui ei saa hästi minna, siis kõigub'.

Verb bēttārtīb on deskriptiivset päritolu (vrd. e pāterdada).

bōldartīb 'klobistada, kolistada, plāristada'.

Bōldart pr. bōldartōb klopfen, poltern (LDW, 10); ta bōldartīb sādā letkielā (LDW, 27) 'Ta plāristab läti keelt'; sie / kis bōldartīb saksā kiēldā (Kl) 'See, kes plāristab saksa keelt'; sie um / ku ukā tagān tieš sellist mār-rā (Va) 'See on, kui ukse taga tehakse sellist müra'.

Verb bōldartīb on deskriptiivset päritolu ning seostub Wiedemanni sõnaraamatus leiduva lõunaeestilise sõnaga poldatama (d) halbverständlich reden, lallen, radebrechen (EDW, 845).

buzārtīb 'hõõruda, nühkida'.

Buzārt pr. buzārtōb (pusārt) reiben, silmi b. (p.) den Schlaf aus den Augen reiben (LDW, 12); alā buzārt silmi (LW, 33) 'Ära hõõru silmi'; buzārtīb / nei ku grāš silmi (Kl) 'Nühib, nagu hõõrub silmi'; ōrānt ka buzārtīb (Va) 'Riiet ka nühitakse'.

Verb buzārtīb (vrd. e puserdada, sm pusertaa, krjL puzertta, vps puzerta, vdj puzerta) on soome-ugrilise deskriptiivse tüvega.

dukārtīb 'tõugata, müksida'.

pēttāe dukārtīb pivaāk modāš jōnāš, algā ta tukkāš (LW, 42) 'Peeter müksis kirikus Jaani, et ta ei tukuks'; kiā idā kabāld dukārtīb (Kl) 'Kes ühtelugu müksib'; dukārtīb um nei / ku t'oizān grūzāš kāt kōks (Va) 'Müksib on nii, kui teist puudutab käega'.

Verb dukārtīb on tuletatud läti tegusõnast dukāt mit der Faust schlagen, Rippenstöße versetzen; kneten (LVV, I, 511).

fēddārtē 'vedrutada'.

mōdē fēddārtē (LW, 54) 'Maad vedrutada'; brōutsēb
ne ka āggāz / fēddārtēb mōdē (Va) 'Sõidab nagu äke, vedru-
tab maad'.

Verb fēddārtē on tuletatud saksakeelsest verbist
federn 'vedrutada'.

glāstārtē 'ehtida, kaunistada'.

Glastert pr. glāstertōb zieren, putzen (LDW, 18).

Verb glāstārtē leidub Sjögreni-Wiedemanni sõna-
raamatus ning on tuletatud läti verbidest glāsit, glāstēt
sanft streicheln, liebkosen (LVV, I, 511).

globārtē 'raputada, kolistada'.

Globārt pr. globārtōb (globāt) klopfen (LDW, 18);

tūl globārtēb lāb loūdi (LW, 59) 'Tuul klobistab aknalau-
du'; ku ukē tagān tōs sīllē sōdē / sia globārtēb / tieh mārē
(Va) 'Kui ukse taga tahetakse sisse saada, siis kolistatak-
se, tehakse müra'.

Verb globārtē (glōbārtē) on tuletatud onomatoposee-
tilisest tüvest, mis leidub verbides globāstē ja globāttē
(FU, 8, 120).

glōstārtē 'klaasida, klaasiga varustada'.

glōstē, glōstārtē (LW, 59) 'Klaasida, klaasiga va-
rustada'.

Verb glōstārtē on individuaaltuletis tegusõnast
glōstē, mis on otsene laen läti verbist glāzūot Glas einset-
zen (LVV, I, 624).

graviertē 'graveerida'.

graviertē (LW, 60) 'Graveerida'; graviertēb / is-
sietēb (Va) 'Graveerib, sõovitab'.

Verb graviertē on tuletatud saksakeelsest verbist
gravieren 'graveerima'.

ūmmārtē ~ ūmmard 'ūmmardada'.

Ummard pr. ūmmardōb umgeben (LDW, 126); ta ūmmārtēb
mīnda (LW, 73) 'Ta ūmmardab mind'; Izēnd, kas sa ād pen mikē-

mõks, ku min sõzar um minda yksiggin jettõn ymmartõm? (UT, 138) 'Issand, kas sa ei pane millekski, et minu õde on mind üksi jätnud ümmardama.

Verb ümmärtõ ~ ümmard on laen eesti verbist ümmardada. Sjögreni-Wiedemanni sõnaraamatus on verb eestilähedasel kujul, hilisemas kirikukirjanduses on ta allutatud liivi keele morfoloogiale. Tarvitusele pole verb tulnud.

irtõ 1 'harjutada'.

Urt pr. urtõb gewöhnen, abrichten (LDW, 126); pois irttis pinnaistam (LW, 175) 'Poiss harjutas koera sitsima'; irtab mingiat lõomäst (Va) 'Harjutab mingit looma'.

Verb irtõ on kausatiivse tähendusega. Läänemeresoomelise tüve koos sufiksiga saab taastada kujul *ürkittä > *ürkta > ürtä > irtõ. Niisulis kuulub r-konsonant tüvesse ning on kadude tõttu sattunud -tõ ette.

irtõ 2 'irvitada, hambaid näidata'.

Irt pr. irtab, amdiidi i. hõhnen (LDW, 22); mis sa ambidi irtad (LW, 75) 'Mis sa hambaid näitad?'; ta set um irtõn (KI) 'Ta on vaid irvitanud'.

Verb irtõ (vrd. sm irvittä, e irvitada, krj irvot-ta) on tuletatud läänemeresoomelisest tüvest, mille koos liitega saab taastada kujul *(h)irvittä-. Liitele -t- eelnev r kuulub tüvesse ning on kadude tõttu sattunud sufiksi ette.

kertõ 'eksitada, petta lasta'.

Kert pr. kertab aufmuntern, reizen, verführen, versuchen (LDW, 36); kertõ (LW, 116) 'Eksitada, petta lasta'.

Verb kertõ pole keeletarvituses. L. Kettunen taastab küsimärgilisena kuju *kerjitta- ning ühendab selle soome verbiga kerttä 'puudutada, kombata'.³

kertõ 'mäletseda'.

kertõ (LW, 119) 'Mäletseda'; at-kertab (Va) 'Mäletseb'; niemät kertõbõd (KI) 'Lehmad mäletsevad'.

³ L. K e t t u n e n , LW, lk. 116.

Verb ker̄t̄ā on tuletatud balti laensõnast k̄er̄da 'kord'. Konsonant r kuulub tüvesse.

kⁱedd̄ārt̄ā 'kedrata'.

vanast sai kⁱedd̄ārt̄ā (LW, 137) 'Vanasti sai kedratud'; nāist kⁱedd̄ārt̄āb̄D (Va) 'Naised ketravad'; tāllā kⁱedd̄ārt̄ā (Kl) 'Talvel kedrati'.

Verb kⁱedd̄ārt̄ā on tuletatud substantiivist kⁱed-d̄ār 'kedervars', milles metateesi teel on tüve r sattunud sõna lõppu ning verbis liite ette. Paralleelselt on tarvilisel samatähenduslik kⁱedr̄ā. Tüvi esineb läänemeresoome kui volga keeltes.

klap̄ārt̄ā 'lokku lüüa, lõgistit kõlistada'.

klap̄ārt̄ā (LW, 139) 'Lokku lüüa, lõgistit kõlistada'; pⁱer̄ināi klap̄ārt̄ā s̄iemiz jūr̄ā (Va) 'Perenaine lõi lokku sõõgile tulekuks; niēm̄ōt klap̄ārt̄āb̄D (Sr) 'Lehmad kõlistavad lõgistit'.

Verb klap̄ārt̄ā on tuletatud saksa sõnast klappern lõgistama, plagistama, klõbistama (SES, 562).

klām̄bart̄ā 'klammerdada, kinnitada'.

klām̄bart̄ā (LW, 138) 'Klammerdada, kinnitada'; klām̄bard̄āks klām̄bart̄āb̄D (Va) 'Klambritega kinnitavad'.

Verb klām̄bart̄ā on tuletatud saksa sõnast klammern klammerdama, riiskama (SES, 562).

klep̄ārt̄ā 'komberdada, lomberdada, longata'.

ma klep̄ārt̄āz j̄ents katkiz j̄ālgaks mun̄tt̄ēn j̄in̄ā rānd̄ā (LW, 139) 'Ma komberdasin oma katkise jalaga koos teistega randa'; ku rujā v^ol j̄ālgā / tāmā klep̄ārt̄ā ka (Kl) 'Kui jalg oli haige, tema komberdas ka'; klep̄ārt̄ā j̄in̄ā / klib̄ūb j̄in̄ā (Va) 'Komberdab kaasa, lonkab kaasa'.

Verb klep̄ārt̄ā on tuletatud alamsaksa laensõnast klepār 'setukas, kronu'.

klōmp̄ārt̄ā 'hiilida, järel käia'.

Klōmpart pr. klōmpartōb langsam hinter einander fahren, einher schleichen (LDW, 39); Klōmpartōb ontua (KA).

Verb klõmpärtä leidub varasemais allikais ning on deskriptiivset päritolu (vrd. e. lomberdada).

knõpärt 'näperdada, sõrmitseda'.

Knõpart pr. knõpartõb fingern, fingieren (LDW, 39).

Verb knõpärt leidub Sjögreni-Wiedemanni sõnaraamatus ning on tuletatud alamsaksa laensõnast knēp (knōp) 'haak'.

kuddõrtä 'mängida, kudrutada'.

tëddõrt, kuddõrttõbõd (LW, 159) 'Tedred kudrutavad'; lindõd kuddõrttõbõd (KL) 'Linnud kudrutavad'; kuddõrttõbõd (Kr) 'Kudrutavad'.

Verb kuddõrtä on onomatopoeetilisest päritolu (vrd. e. kudrutada).

kumãrd 'kummardada'.

Kumãrd pr. kumãrdõb sich bücken, sich neigen (grüsend) (LDW, 45).

Verb kumãrd leidub Sjögreni-Wiedemanni sõnaraamatus ning on hilisem eesti laen (vrd. e. kummardada).

käkärtä 'kraaksuda, kõhida'.

ta käkärttõb, un läkkãrttõb (LW, 176) 'Ta kraaksub ja sülitab'; miõgi vanã risting nei käkärttõb (Va) 'Mõni vana inimene nii kraaksub'.

Verb käkärtä on tuletatud onomatopoeetilisest tüvest käk- (vrd. sm käkistä, e kägiseda).

kãpãrtä 'ennast kaitsta, rabelda, käperdada'.

Kãpãrt pr. kãpãrtõb sich sperren, zappeln (LDW, 34); kãpãrtõb (KA) 'Rabeleb'; läps kãpãrttõb vastõ, ku tän-da irdõp, põeksõ (LW, 177) 'Laps rabeleb vastu, kui teda hakatakse peksuma'; sis ta kãpãrtõb / kien midãgãst õb õõ (KL) 'Siis ta rabeleb, kellel midagi ei ole'; kis selli jõuttãm um / sis ta set kãpãrtõb (Va) 'Kes on selline vaene, see vaid rabeleb'; kãpãrtõb ulzõ / ku um kuõkõs sizãl (Kr) 'Käperdab välja, kui on kuskil sees'.

Verb kãpãrtä (vrd. e. kãperdada, sm kãpertää, krjl kãpãrduda) on onomatopoeetilisest päritolu. Sõnas on liitsufiks -rt- (<*-rtã-).

kä(v)kartä 'vinguda'.

Kavkart pr. kavkartob winseln (LDW, 34); kä(v)k-
karitä (LW, 178) 'Vinguda'.

Verb kä(v)kartä leidub lähnemurrakulise kirjapane-
nekuna Sjögreni-Wiedemanni ja Kettuse sõnaraamatuis. Ilm-
selt onomatopoeetilist päritolu verb on tänapäeval tundmatu.

kämärtä 'üंबर soperdada, vusserdada'.

alä kämärt, sa tända valmäks ät sō (LW, 178) 'Ära
vusserda, ega sa seda valmis ei saa'; kämärtäB tagan / um
midäd nänd un külän (Kl) 'Soperdab järele, on midagi näinud
ja kuulnud'; lapst sääl kämärtäbäd (Kr) 'Lapsed seal käper-
davad'.

Verb kämärtä on L. Kettuse arvamus järgi seosta-
tav soome sõnadega kähmiä, kähmertää 'hiilida, üंबर ajada'.
Samast tüvest on ka substantiiv käm ~ kämöz 'vaim, puuk,
kratt', mis on laenatud läti keelde kujul käms.⁴

loddärtä 'üंबर hulkuda'.

loddärtä (LW, 201) 'Üंबर hulkuda'.

Verb loddärtä on registreeritud juhusliku sõnana
Iirast kui mugandus eesti tegusõnast looderdada.

lõnkärtä 'longerdada'.

ma lõnkärttis pits rändä (LW, 204) 'Ma longerda-
sin piki randa'; lõnkärtäB um / ku p^uõdüb jälga (Kl) 'Lon-
gerdab siis, kui valutab jalg'.

Verb lõnkärtä (vrd. e longerdada) on tuletatud des-
kriptiivse tüvega sõnast lõnkä 'lonkida'.

läkärtä 'läkatada'.

Läkart pr. läkärtob sticken, sich verschlucken (LDW,
53); k^äeuittäB un läkärtäB (LW, 211) 'Kõhib ja läkastab';
läkärtäB / ku minnän um pigä okanämest (Kl) 'Läkastab, kui
mul tuleb peaaegu okse peale'.

Verb läkärtä on tuletatud onomatopoeetilisest tü-
vest *läkä- sufiksi -rtä- varal. Lähedasi verbe leidub ka su-

⁴ L. K e t t u n e n , LW, lk. 178-179.

gulaskeelis: e läkatada, läkastada, sm läkahtyä, krja läkätüö, vps läkästada.

läpärtä 'ujulestadega rabelda, halvasti töötada'.

läppärttö (LW, 212) 'Ujulestadega rabelda; halvasti töötada'; läpärtäB / il läiska rištiŋG (Kl) 'Töötab halvasti, laisa inimese kohta'.

Verb läpärtä on passiivseks muutunud, kuigi selle olemasolu mäletatakse. Tuletamisel on aluseks sõna läpä 'ujulest', mida peetakse algupäraseks deskriptiivseks tüveks, kuigi lähedasi kujusid on ka germaani keeltes.⁵

miggärtä ~ meggärtä 'välja tuhnida; õngitseda'.

Muggört pr. muggörtob angeln (LDW, 65); miggärtäB = onkia (KA); mis sa säl miggärtätä nekka mõ-migrikki (LW, 224) 'Mis sa seal tuhnid nagu mutt'; Mierrõ ta iz lä jemih ku türskidi miggörtöm koppilõks (Līvli, 11, 1932) 'Merele ta ei läinud enam, sest türski õngitseme unnaga'; käldi miggärtäB (Pz) 'Kalu õngitsetakse'.

Verb miggärtä ~ meggärtä on tuletatud läänemere-soomelisest tüvest *mükra-, mille koos sufiksiga saab taastada kujul *mükra-ttä-. Metateesi tõttu on r sattunud sufiksi -t- ette.

mürtä 'müürida'.

mürttä (LW, 226) 'Müürida'; mürttäbäd mürä (Va) 'Müürivad müüri'; ta sai mürä mürtät (Kl) 'Ta müüriti müürisse'.

Verb mürtä on tuletatud alamsaksa laensõnast mür 'müür'. Sufiks on verbi sattunud analoogia teel.

mürtä 'muretseda'.

Murt pr. murtob (lvSal murtub) sorgen, sich kümmern; trauern, bekümmert sein (LDW, 65); mis sa mürttöd (LW, 236) 'Mis sa muretsed'; Aga ku tēg külöt yl suodad ja suoda rōkud, algid murtigid (UT, 98) 'Aga kui te kuulete sõdadest ja sõjajuttudest, ärge muretsgege'; mürtigid il entš (Kl) 'Muretsgege enda pärast'.

⁵ Y. H. Toivonen, E. Itkonen, A. J. Joki, SKES, II, lk. 321-323.

Verb murtä (vrd. eL muretada, sm murehtia) on tuletatud algupärase tüvega sõnast mur 'mure'. Sufiks -t- on verbis murtä sekundaarne.⁶

nikärtä ~ nikärdä 'väanata, nikastada'.

Nikärd pr. nikärdob od. jera n. verrenken (LDW, 69); nikärdab (KA) 'Nikastab'; niem nikärttitz jälga (LW, 247) 'Lehm nikastab jala'; ma um nikartön entä jälga jera ja siestö äb vöi (JL, 64) 'Olen nikastanud oma jala ja sellepärast ei saa'; jälga nikärtäB / katkõ murdnõn äb üc (KL) 'Jala nikastab, katki murdnud ei ole'; jälga nikärtän ulzä (Ma) 'Jala väananud välja'; ma nikärtiz entä jälga (KL) 'Ma nikastasin oma jala'.

Verb nikärtä ~ nikärdä on tuletatud läänemeresoomelisest deskriptiivsest tüvest (*nika- ~ *niuka-).

nuort 'noorendada'.

Nuort pr. nuortob (lvSal) nuortub) sich verjüngern (LDW, 70).

Verb nuort leidub Sjögreni-Wiedemanni sõnaraamatus. Läänemeresoomelise tüvega sõnale nuor on liitunud sufiks -t-.

nüskärtä 'nuhkida, nuuskida'.

Nüskart pr. nüskartob schnüffeln (LDW, 71); nüskärtä (LW, 258) 'Nuhkida'.

Verb nüskärtä ei kuulu keeletarvitusse. Algupärasele tüvele *nüska- on liitunud sekundaarselt -t-. Konsonandi r päritolu seletub eesti laensõnaga nüskar (vrd. e nuuskur), mis leidub Sjögreni-Wiedemanni sõnaraamatus.

oppärtä 'ohverdada'.

Oppert, opport pr. oppertob, oppörtob opfern (LDW, 73); Ma äb oppört nant verrizi juodob oppirdi (LG, 398) 'Ma ei ohverda nende veriseid joomaohvreid'; oppärttä (LW, 264) 'Ohverdada'; kis um valmõz küolimizõn vastõ lädõ ja entäta oppörtõ (Livli, 3, 1935) 'Kes on valmis surmale vastu mine-

⁶ L. P o s t i , GIL, lk. 247.

ma ja ennast ohverdama'; õppärtēn attē vanšti (Kl) 'Ohverdatus on vanasti'..

Verb õppärtē on tuletatud alamsaksa laensõnast õppār 'ohver'.

pērtē 'põrutada'.

tānda um mō sillē pērtēmāst (LW, 284) 'Teda tuleb maa sisse põrutada'.

Verb pērtē ei kuulu keeletarvitusse. Tegemist on laenuga eesti sõnast põrutada.

plättärtē 'pekselda'.

plättärtēp, tībādēks (LW, 302) 'Peksleb tiibadega'; līndēt, plättärtēbād tībādēks (Kl) 'Linnud pekslevad tiibadega'; plättärtēB (Pz) 'Peksleb'.

Verb plättärtē on tuletatud saksa sõnast flattern (von Vögel, Insekten) leherdama, lendlema (SES, 320).

plīndartē 'rüüstata'.

Plīndert pr. plīndertōb plündern (LDW, 83); plīndartē (LW, 302) 'Rüüstata'; plīndartist vanšti (Va) 'Rüüstasid vanasti'.

Verb plīndartē on tuletatud saksa sõnast plündern rüüstama, poostma (SES, 760).

pōttärtē 'tõrelda, noomida'.

Pōtort pr. pōtortōb (pātort) zanken (LDW, 85); izē tāgiz, neižen pōttärtēB (LW, 309) 'Isa noomis jälle; ku ne pāngin fōndi pātortōbōd (MEL, 11) 'Kui nad palju sõnu peale lugesid'.

Verb pōttärtē esineb rööbiti ühendiga pōttāri lūg-gā 'epistleid lugeda, noomida'. Verb on tuletatud läti laensõnast pōttār, mis omakorda on moondunud kuju ladinakeelsest sõnast paternoster.

pūmpartē 'nööpida'.

Pūmpart pr. pūmpartōb (pumpt pr. pumptōb) knöpfen (LDW, 86), pūmpartt, ēntš am vižzē (LW, 321) 'Nööbi oma hame kinni'; ku lāb, ulzē / sis, pūmpartēB (Kl) 'Kui minnakse välja, siis nööbitakse'.

Verb pūmpartē on tuletatud substantiivist pūmpar 'nööp'. Tüvi *pumpa- on läänemeresoomeline (vrd. sm pompu-la, e pump).⁷

sklëndārtē 'lonkida, logelda'.

Slēndert pr. slēndertōb (lvSal slēndert), auch skleindert, klēndert schlendern (LDW, 102), sklëndārtē (LW, 372) 'Laiselda, logelda'; sklëndārtēbōd immārkouiti (Kl) 'Longivad ümberringi'.

Verb sklëndārtē on tuletatud saksakeelsest schlendern lonkima, loivama (SES, 853).

slēngartē 'kõikuda'.

kōoik slēngartēb (LW, 374) 'Laev kõigub'; lōja ka slēngartēb (Va) 'Paat ka kõigub'.

Verb slēngartē on tuletatud saksakeelsest schlingern rullama, pallima, lüngerdama, kõikumama (SES, 855).

sūortē 'puud koorida'.

sūortē (LW, 387) 'Puud koorida'.

Verb sūortē ei kuulu keeletarvitusse. Etimoloogia on ebaselge, L. Kettunen esitab võimaliku lähtesõnana soome suo-rittaa.⁸

tapārtē 'tunnistada'.

Tapārt pr. tapārtōb zeugen (LDW, 111); miš sa ūqt tapārtētān (LW, 409) 'Mida sa oled tunnistanud'; Entē aliz-kēradōks tapārtōb "Līvōd yt jūod (F 175 M 3:10) 'Oma allkirjadega tunnistab Liivi Seltsi juhatus'; Tēm sōna tapārtōb mādōn (Līvli, 11, 1935) 'Tema sõna tunnistab meile'; tapārtēm um / ku ma lāp pa-tapārnikāks (Va) 'Tunnistama tähendab, et ma lähen tunnistajaks'; tapārtēb tapārnikā (Sr) 'Tunnistab tunnistaja'.

Verb tapārtē on tuletatud slaavi tüvest tapar- (vrd. e tapper, sm tappara).

⁷ L. Kettunen, LW, lk. 321.

⁸ L. Kettunen, LW, lk. 387.

tsokkãrtã 'torgata'.

- tsokkãrtã (LW, 435) 'Torgata'.

Verb tsokkãrtã on juhuslik tuletis põhiverbi tsorkã kõrval. Lääneveresoomelise tüve saab taastada kujul *sork-.

ugãrtã 'kriisata, mængelda'.

Ugãrt pr. ugãrtõb falzen (von Waldhühnern); un-
deutlich singen (LDW, 121); ugãrtãb = olla sootimella (KA);
teddõrz_ugãrtõb (LW, 448) 'Teder laulab'; ta õb_vej_je-
vist_nuo_rekãndõ / ta ugãrtõb (KL) 'Ta ei saa hästi rääki-
da, ta kriiskab'; ugãrtõb / nei_ku nei sⁱeldã õb_rekãnd (KL)
'Kriiskab, nagunii selgesti ei räägi'.

Verb ugãrtã on onomatopoeetilist päritolu. Tüvi
leidub ka soome verbis ukista 'uniselt häälitseada'.

viertã 'veeretada'.

Viert pr. viertõb (lvSal viertub) rollen, wälzen, ab-
rollen; wickeln (LDW, 132); kivid_um_nurmstã_jãrã_viertã-
mãst (LW, 485) 'Kivid tuleb põllult ära veeretada'; vier-
tiz_kiv_jãrã (UT, 66) 'Veetas kivi ära'; viertis_kividi
(Va) 'Veetas kive'.

Verb viertã (vrd. e veeretada, sm vierittã) on
tuletatud algupärase tüvega sõnast vierõ 'veereda'. On toi-
munud areng *verettã -> vertã -> viertã.

vⁱertã 'uhta, loputada'.

Virt pr. virtõb (lvSal virt pr. virtub) spülen (LDW,
132); vⁱertã (LW, 498) 'Veega loputada'; vⁱertãb_um (KL)
'Uhab on'.

Verb vⁱertã (vrd. e virutada, sm viruttaa) on tä-
henduselt tuhmuv sõna. Areng on olnud järgmine: *virutta-
virtã -> vⁱertã.

vãgãrtã ~ vãgrãttã 'väherdada lasta'.

Vãgrt pr. vãgrtõb wälzen (LDW, 130); vãgrãttã, vã-
grãtt (LW, 509) 'Väherdada lasta'; lekõ_ibizi_vãgãrtõm (KL)
'Lõks hobuseid väherdama laskma'.

Verb vãgãrtã ~ vãgrãttã (vrd. e väherdada) on tule-
tatud deskriptiivset päritolu tüvest vãgrã 'väherdada'. Kau-

satiivisufiks t (tt) on liitunud nii r-konsonandile kui vo-
kaalile. Mõlemad variandid esinevad samaväärselt.

vāṅkartā 'keerelda, vingerdada'.

Vāṅkart pr. vāṅkartōb, vāṅkart pr. vāṅkartōb schwan-
ken, schaukeln, taumeln (LDW, 130); vāṅkartāb (KA) 'Vinger-
dab'; vāṅkarttāb lovāl (LW, 509) 'Keerleb asemel'; ja mā-
zō saddōn ta vāṅkartiz (UT), 87) 'Ja maha kukkudes ta vāṅk-
res'; lōja vāṅkartāB / rištīṅ ka vāṅkartāB (Kl) 'Paat vin-
gerdab, inimene ka vingerdab'; vāṅkartāB / miṅgi selli ka-
lā agā (Va) 'Vingerdab, vōib-olla mingi kala'.

Verb vāṅkartā on deskriptiivset päritolu (vrd. e
vāṅgata, sm. vāṅkyrōidā).

āmārdā 'hämarduda'.

Āmārd pr. āmārdōb dämmern (LDW, 8); āmārdā (LW,
513) 'Hämarduda'; āmārdāB / ku um ēdāg jūssō (Kl) 'Hämar-
dub, kui on õhtu käes'.

Verb āmārdā (vrd. e hämarduda, sm hämärtyä) on tu-
letatud algupärase tüvega sõnast āmār 'hämär'. Verb on ref-
leksiivne.

āpārtā 'eksida, äparduda'.

Āpārd pr. āpārdōb fehlen, Fehler begehen (LDW, 8);
āpārdāb (KA) 'Āpardub'; sēdā klītā ta um āpārtān (LW,
514) 'Seda õeldes ta on eksinud'; tul se bara kubbō ja āpar-
tiz (UT, 233) 'Tuli see salk kokku ja eksis'; tāmā ka āpār-
tiz (Kl) 'tema ka eksis'.

Verb āpārtā on läänemeresoomelist päritolu.

ūmmārd vt. ūmmārtā.

Lisaks eelnevatele on läti keelest laenatud arvu-
kalt verbe, milles läti keele sufiks -rēt ja -ruot on and-
nud liivi keeles -rtā. Sellised on kaikkārtā 'sipelda, ra-
belda' (< lt kaikaruot), kiggārtā 'juurde kutsuda, koigerda-
da' (< lt kaikaruot), kikkārtā 'vahtida, kiikriga vaadata'
(< lt kikerēt), kleddārtā 'ringi hulkuda, aeleda' (< lt kle-
derēt), klīstārtā 'kliisterdada' (< lt klīsterēt), māddārtā
'sekeldada, askeldada' (< lt maderēt), munstīertā 'välja

õpetada' (< lt munsturēt), nīgārtē ~ nīgrāttē 'põõritada, vastikust tunda' (< lt nīgruōties), ōldartē 'vehelda, tolgendada' (< lt olderēt), slōbbārtē 'helpida' (< lt sleberēt), snikārtē 'tükeldada' (< lt snikerēt), zōkkārtē 'traaliga püüda' (< lt žakarēt), ōdārtē 'toitu anda, sööta' (< lt uoderēt) jts. Nad on laenatud kui tervikud koos läti sufiksiga, mistõttu neis sufiksi eraldamine pole õigustatud. Mitmed sellised verbid pärinevad kohalikest läti murrakutest.

Registreeritud on 55 sellist verbi, milles -t- (-D-) liitub r-konsonandile. Keeletarvitusse kuulub 41, tundmatusks on muutunud 14 verbi (glāstārtē, glōstārtē, immārtē ~ ūmmārD, kertē, klōmpārtē, knōpārtē, kumārD, kāu(v)kartē, lōddārtē, nūortē, nūskārtē, pērtē, sūortē, tšokārtē). Sjögreni-Wiedemanni sõnaraamatus on esitatud 35 käsitletavat verbi. Etimoloogiline analüüs kinnitab tüvede tulekut eri keeltest: alamsaksa tüved on 4 verbis (klepārtē, mīrtē, knōpārtē, ōppārtē), saksa 8 verbis (fēddārtē, graviertē, klapārtē, klāmbārtē, plāttārtē, plīndārtē, sklēndārtē, slēngārtē), slaavi tüvi 1 verbis (tapārtē), balti tüvi 1 verbis (kērtē), läti tüvi 4 verbis (dukārtē, glāstārtē, glōstārtē, pōttārtē), eesti tüvi 4 verbis (immārtē ~ ūmmārD, kumārD, lōddārtē, pērtē) ja soome tüvi on 1 verbis (sūortē).

Vaadeldavad verbid on eri päritolu ja tähendusega. Mitmetes onomatopoeetilistes ja deskriptiivsetes verbides on täheldatav liitsufiks *-rta- (bēttārtē, bōdārtē, buzārtē, klōmpārtē, kākārtē, kāpārtē, lōnkārtē, lākārtē, lāpārtē, ugārtē, vāhkārtē). Teistes sõnades (ārtē, irtē 1, irtē 2, kērtē, kuddārtē, mīggārtē ~ mēggārtē, pērtē, viertē, vāgrārtē ~ vāgrāttē) on aga liide -t- sattunud vokaali kao tõttu r-konsonandi ette (näit. *keōrāttē > kēddārtē). Alamsaksa ja saksa laensõnades kuulub r tüvesse (näit. plūndern > plīndārtē).

52830-sõnalises tekstikogus leidub üksnes 4 rt-liitelist verbi vähese esinemissagedusega: ārtē (2), mūrtē (2), pūmpārtē (2), tšokārtē (2).

L ü h e n d i d

EDW = F. J. W i e d e m a n n , Estnisch-deutsches Wörterbuch, IV trükk, Tallinn 1973; F = ENSV TA Fr. R. Kreuzwaldi nim. Kirjandusmuseumi fondide liivi materjalide mapid (M); FU, 8 = Fenno-ugristica, 8, Tartu Riikliku Ülikooli Toimetised, 566, Tartu 1981; JL = Jemakiel lugdöbrantöz sküol ja kuod pierast, I, Helsinki 1935; KA = E. N. Setälä kogutud keeleline ainestik Helsingi arhiivis; LDW = F. J. W i e d e m a n n , Joh. Andreas Sjögren's Livisch-deutsches und deutsch-livisches Wörterbuch. - Gesammelte Schriften II_{II}, St. Petersburg 1861; LG = F. J. W i e d e m a n n , Joh. Andreas Sjögren's Livische Grammatik nebst Sprachproben. - Gesammelte Schriften II_I, St. Petersburg 1861; Livli = ajaleht "Livli", nr. 11, 1932 ja nr-d 3 ja 11, 1935; LVV, I = K. M ü l e n b a c h s , Latviešu valodas vārdnīca, I, Rīgā 1923 - 1925; LW = L. K e t t u n e n , Livisches wörterbuch mit grammatischer einleitung. - Lexica Societatis Fenno-Ugricae, V, Helsinki 1938; MEL = Pava Matteus Ewangelium lihbičhki, Pehterburgs 1880; SES = G. T u k s a m , E. M u u k , Saksa-eesti sõnaraamat, Tartu 1939; SKES, II = Y. H. T o i v o n e n , E. Itkonen, A. J. J o k i , Suomen kielen etymologinen sanakirja, II, Helsinki 1958; UT = Üž Testament, Helsinki 1937.

e = eesti keel; eL = lõunaeesti murre; Kr = liivi keele Kostrõgi murrak; krj = karjala keel; krjA = karjala keele aunuse murre, krjL = karjala keele lüüdi murre; lt = läti keel; lvSal = liivi keele Salatsi murre; Mn = liivi keele Mustanumme murrak; Pz = liivi keele Piza murrak; sm = soome keel; Sr = liivi keele Sīkrõgi murrak; Va = liivi keele Vaide murrak; vps = vepsä keel.

Э. Б я а р и
(Тарту)

ЛИВСКИЙ ГЛАГОЛЬНЫЙ СУФФИКС -r + t̃-

Р е з ю м е

В ливском языке встречается всего 7 глагольных суффиксов, продуктивность которых различна. Достаточно много таких глаголов, в суффиксе которых встречается элемент t̃, соединяющийся с согласным или гласным.

Сравнительно много и таких глаголов, в которых этот элемент соединяется с согласным r. По всем данным, с помощью суффикса -r + t̃- образовано 55 глаголов.

Большой частью соединились суффиксы r + t̃ в один сложный суффикс *rt (bēttārtā, bōldārtā, buzārtā, klōmpārtā, kā-kārtā, kāpārtā, lōḡkārtā, lākārtā, lāpārtā, ugārtā, vāḡkārtā). В некоторых глаголах является частью основы (напр. *ked-rātt- > kⁱeddārtā).

Из 55 глаголов 4I входит в активный словарный состав ливского языка, 14 - в пассивный. В словаре Шегрена-Видемана 1861 г. встречается 35 rt-глаголов.

В ливском языке зарегистрировано всего 32 основы исконного происхождения. Нижненемецкие основы встречаются в глаголах klepārtā, mīrtā, knōpārtā, oppārtā, немецкие основы в глаголах fēddārtā, graviertā, klapārtā, klāmbārtā, plattārtā, plīndārtā, sklēndārtā, slēḡgartā, славянская основа в глаголе tapārtā, балтийская основа наблюдается в глаголе kertā, латышские основы в глаголах dukārtā, glāstārtā, glōstārtā, pōttārtā, эстонские основы в глаголах iimmārtā~ūmmārd, kumārd, lōddārtā, perā и финская основа в глаголе sūortā.

Анализ текстов (52850 слов) показывает, что частотность глаголов следующая: ārtā (2), pūmpārtā (2), tšokārtā (2), mūrtā (2).

DIE LIVISCHEN VERBALSUFFIXE -r + t

Z u s a m m e n f a s s u n g

In der livischen Sprache gibt es 7 Verbalsuffixe von unterschiedlicher Produktivität. Verhältnismäßig zahlreich sind die Verben, in denen im Suffix das Element t vorhanden ist, das sich an einen Konsonanten sowohl an einen Vokal anschließen kann.

Eine Gruppe bilden die Verben, in denen sich das Element t an den Konsonanten r anschließt. Nach Durcharbeitung der Materialien konnten im Livischen 55 solche Verben festgestellt werden. In den meisten Fällen haben sich die Suffixe r und t zum Suffix *rt zusammengeschlossen (bëttärtä, böldärtä, buzärtä, klömpärtä, käkärtä, käpärtä, lõjkärtä, läkärtä, läpärtä, uzärtä, vähkärtä). In einigen Wörtern stammt der Konsonant vom Stamm her (z.B. *keõrätt -> kⁱeddärtä).

Von den betrachteten 55 Verben gehören 41 zum Sprachgebrauch, zum passiven Wortschatz gehören 14 Wörter. In dem 1861 erschienenen livischen Wörterbuch von Sjögren und Wiedemann sind 35 Verben angeführt worden.

Bei der Ableitung sind in 32 Fällen die Wörter vom genuinen Stamm abgeleitet worden, in 23 Fällen von Lehnwörtern. Niederdeutsche Stämme finden sich in den Verben klepärtä, mirtä, knöpart, õpärtä, hochdeutsche Stämme haben die Verben feddärtä, graviertä, klapärtä, klämbärtä, plattärtä, plindärtä, sklëndärtä, slängärtä, einen baltischen Stamm gibt es im Worte kertä, einen slavischen Stamm im Worte tapärtä, lettische Stämme finden sich in den Verben dukärtä, glästärtä, glöstärtä, pöttärtä, estnische Stämme in den Verben immärtä - ümmard, loddärtä, perätä und einen finnischen Stamm gibt es im Worte slortä.

In der Textsammlung, die 52830 Wörter enthält, gibt es 4 Verben, die nach Gebrauchshäufigkeit angeführt werden: ärtä (2), pümpärtä (2), tšokärtä (2), mürtä (2).